

Efektyviausias laikas skatinti vaiko gebėjimus: Jautrieji vaiko gyvenimo periodai pagal M. Montessori

Kas tai yra - jautrieji Montessori periodai?

Ilgus metus dirbdama su vaikais Maria Montessori pastebėjo tam tikrus jautrius laikotarpius vaiko raidoje. Kiti juos vadina vystymosi etapais ar galimybių langais. Tai tokie vaiko gyvenimo etapai, kai kuris nors gebėjimas pasireiškia ypatingai stipriai. Per šiuos laikotarpius vaikas tampa ypač jautrus tam tikrų žinių ar įgūdžių įsisavinimui. Jis gali ko nors išmokyti su **nedidelėmis pastangomis ir mažomis sąnaudomis**. Šis jautrumas trunka ribotą laikotarpį ir nepasikartoja.

Tokiu jautriuojamu metu vaikas daugiausia susikoncentruoja ties vienu aplinkos objektu (kalba, smulkios detalės, tvarka ir pan.), visa kita pašalindamas iš savo interesų lauko. *Tai vyksta tuomet, kai pastebime jog vaikas nuolat daro pasikartojančius dalykus su didele aistra ir užsidegimu, ir atrodo, kad niekas negalėtų jo nuo to sulaukyti, kol jis pats nebus patenkintas.* Tai intensyvi koncentracija ir psichinės veiklos plėtimas, siekiant įdiegti tam tikrą įgūdį tuo konkrečiu laiku. Jis yra varomas nesąmoningos vidinės jėgos ir geriausias dalykas, ką šiuo metu gali padaryti suaugęs, tai **paremti vaiko aistrą ir paruošti aplinką bei skatinti šį specialų savalaikį mokymąsi.**

Jautrusis periodas kalbai (nuo gimimo iki 6 metų)

Jautrusis laikotarpis kalbai yra nuo 7 mėnesio gimdoje (prenatalinis laikotarpis) iki 5,5 - 6 metų amžiaus. Yra keletas kalbos aspektų – šnekamoji, rašytinė kalba ir skaitymas:

- ✓ Mokėjimas kalbėti yra neatskiriama vaiko gyvenimo dalis, kuri turi progresuoti nuo vieno-dviejų žodžių iki trijų žodžių sakinių, nuolat plečiant jo žodyną ir supratimą. Šiuo laikotarpiu labai lengvai išmokstama ir antroji kalba. Trejų metų amžiaus vaikas jau gali idealiai šnekėti 2-3 žodžių sakiniais.
- ✓ Jautrusis periodas mokytis rašyti yra tarp 3,5 ir 4,5 metų. Tai tinkamas laikas pradėti laikyti rankutėje pieštukus, rašiklius, brėžti linijas, figūras.
- ✓ Skaitymui vaikas yra pasirengęs nuo 4,5 iki 5,5 metų. Mokantis rašyti galima pradėti mokytis skaityti, t.y. pažinti raideles, sukaupiti dėmesį, skirti laiko protinei veiklai.

Jautrusis periodas judesiams (nuo gimimo iki 4 metų)

Šis laikotarpis skirstomas į bendrąją ir smulkiąją motoriką bei judesių koordinavimą ir tobulinimą:

- ✓ Bendroji ir smulkioji motorika (vaikščiavimas ir rankų naudojimas) – nuo gimimo iki 2,5 metų. Svarbu paruošti aplinką ir pritaikyti vaiko galimybes griebti, paliesti taip pat vaikščioti be pagalbos ir su pagalba, sėdėti. Vaikui taip pat svarbu duoti žaislus, daiktus, kuriuos galėtų liesti, tyrinėti rankomis ir suvokti mažesnes jų dalis pagal savo sugebėjimus. Rekomenduojama duoti jiems žaislus ar medžiagas, kurios gerintų rankų judesius ir pagerintų akies - rankos koordinaciją. Šie užsiėmimai turi būti kartojami tam, kad įgūdžiai taptų automatiniais.

- ✓ Judesių koordinavimas ir tobulinimas – nuo 2,5 iki 4,5 metų. Tai daroma, kai vaikas jau gali abiem rankomis laikyti smulkius daiktus, juos suimti ir paleisti. Vaikas įgyja šią koordinaciją per nuolatinį motorinio aktyvumo kartojimą: vaikščiojimą, lakstymą, šokinėjimą, žaidimus su kamuoliu.

Jautrusis periodas pojūčių lavinimui (nuo gimimo iki 5 metų)

Jautrusis laikotarpis pojūčių lavinimui apibūdinamas kaip vaiko susižavėjimas sensorine patirtimi (skonis, kvapas, garsas, svoris, lietimasis).

Nieko neatsirado žmogaus prote anksčiau nei tai buvo pajausta. Šiuo laikotarpiu galima vaikus skatinti:

- ✓ uostyti skirtingas žoles, prieskonius, maisto produktus, aplinkos kvapus;
- ✓ klausytis įvairiausių garsų, atpažinti juos, suprasti, kurie garsai patinka, dainuoti, muzikuoti;
- ✓ ragauti ir skirti skirtingus skonius, atrasti mėgstamus ir nemėgstamus;
- ✓ liesti ir tyrinėti daiktus (kas aštru, šilta, šalta, minkšta, šiurkštu, kieta, biru), gulinėti, vartytis, ieškoti pusiausvyros.

Šie užsiėmimai ne tik skatina smegenų veiklą, bet ir lavina kalbos supratimą bei ekspresyviąją kalbą.

Jautrusis periodas smulkiems objektams (nuo 1 metų iki 3 metų)

Tai gali būti apibūdinama, kaip vaiko domėjimasis mažais objektais ir smulkiosiomis detalėmis. Tai rodiklis, jog vaiko prote pradeda įsivyrta tvarka ir detalės susijungia į bendrą visumą. Vaikai pasiekia tokį lygį tuomet, kai gali susitelkti ties detalėmis.

Jautrusis periodas tvarkai (nuo 18 mėnesių iki 2,5 metų)

Jautrusis periodas tvarkai prasideda nuo gimimo ir pasiekia piką tarp 18 mėnesių ir 2,5 metų, o vėliau prasitęsia iki 5 metų. Šis laikotarpis svarbus siekiant nuoseklumo ir mokymosi (įgūdžio kartojimo). Vaikai jaučia didelę trauką nustatytai kasdienybei (rutinai), todėl juos dažnai sutrikdo tai, kas neatitinka nuolatinės tvarkos, kurios galbūt nepajunta suaugusieji. Todėl yra svarbu, kad šiuo laikotarpiu vaiko aplinka būtų ypatingai struktūruota, kad viskas turėtų savo vietas ir laiką, nedarant jokių išimčių. Taip pat svarbu palaikyti išorinę tvarką aplinkoje, nes tai padeda vaikui nusistatyti savo vidinę tvarką. Galima pastebėti vaiko susierzinimą, kai kažkas pakoreguoja nusistovėjusią rutiną, tai visada padaro įtaką vaiko nuotaikai.

Svarbu žinoti tai, kaip vieną iš pagrindinių vaiko poreikių, kurį reikia patenkinti. Nuolatinės taisyklės labai padeda vaikui šiuo jautriu laikotarpiu. Išvedus mažylį į lopšėlį šio periodo piko metu galima sudėtinga adaptacija, nes iš esmės pasikeičia jo įprasta tvarka.

Jautrusis periodas sensoriniam tyrinėjimui ir klasifikacijai (nuo 2,5 metų iki 6 metų)

Pirmoji fazė pojūčių lavinimui yra nuo apvaisinimo iki 2,5 – 3 metų. Šiame amžiuje vaikai susiduria su didžiuliu sensorinės (jutiminės) patirties kiekiu. Tėvų pareiga yra suteikti vaikui

galimybę tyrinėti savo aplinką ir skatinti jų pojūčius, leisti jiems parkristi, užsigauti, susitepti, sušlapti, patirti nepatogumą ir diskomfortą. Taip pat išgyventi ir teigiamas patirtis, kai suteikiamas saugumo ir komforto jausmas (apkabinimai, sūpavimas, glostymas, kutenimas).

Noras ir poreikis klasifikuoti (grupuoti) atsiranda nuo 2,5 iki 5,5 - 6 metų, kai reikia sukurti sistemą vaikų jutiminei patirčiai įsisavinti. Kai jie įgyja naują jutiminę patirtį, jie gali ją patalpinti toje klasifikavimo sistemoje. Taip įgyjama sava patirtis apie supantį pasaulį ir žinios apie jį.

Jautrusis periodas elgesio formų supratimui ir mandagumui ugdyti (nuo 2 metų iki 6 metų)

3-6 metų amžiaus vaikus galima mokyti mandagumo. Iki 3 metų vaikai to mokosi iš suaugusiųjų: jie kartoja elgesio būdus, kalbėseną, mimiką, laikyseną. Tai reiškia, kad tėvai turi atkreipti dėmesį į savo demonstruojamą elgesį su vaikais ir suaugusiais, tiek artimais, tiek ir nepažįstamais. Vėliau vaikai mokosi iš kitų aplinkinių, atranda savo mandagumo formas, pritaiko savo elgesyje.

Jautrusis periodas skaičiams (nuo 4 metų iki 5,5 metų)

Tai laikas, kai geriausia įvesti matematikos mokymo programą vaiko ugdyme. Skaičiavimas gali būti naudojamas kaip kalbos dalis, nes šiuo laikotarpiu jie domisi skaičiais kaip subjektais ir atskiru kalbos tipu. Vaikai lengviau išmoksta ir supranta, kai mokymuisi naudojamos įvairios žaidimų priemonės: skaičių braižymas lazdelėmis ant smėlio, manų, dėliojimas iš akmenukų, lipdymas, pirštukų žaidimai ir pan.

Lopšelio-darželio vaidmuo

Svarbu suprasti, kad vaikas nėra tuščias lapas, į kurį bet kuriuo metu galima prirašyti trūkstančių ženklų. Kaip rašė psichiatras Linas Slušnys: „namo niekas nepradeda statyti nuo stogo“. Jo manymu, lopšelis-darželis yra vaiko ugdymo pamatas, pradinė mokykla pirmas aukštas, o gimnazija jau yra stogas.

Kalbant apie vaiko raidą matome, kad laiminga vaikystė darželyje yra sąlyginis dalykas. Neužtenka vaiką tik prižiūrėti, kad jis būtų saugus, sotus, šiltai apręgtas ir pan. Dar visai nesenai tėvai ir seneliai ugdydavo vaikus prieš išvesdami į darželį, mokydavo kalbėti, pažinti raides ir skaičius, mandagiai elgtis. Šiuo metu vis dažniau matome pedagogiškai apleistus vaikus, kurių namuose tėvai, globėjai nekalbina, nemankština, neužsiima žaidimais. Tai ypatingai stabdo vaiko raidą ir jis praranda labai brangų laiką, kai gali daugybę dalykų išmokyti palyginti lengvai.

Pirmoji įstaiga, kur galima pastebėti sulėtėjusią vaikučio raidą yra lopšelis-darželis. Jeigu mokyklą pradėjęs lankyti vaikas turi raidos sunkumų ir jie nebuvo laiku pastebėti bei pradėti koreguoti, specialieji pedagogai pirmoje klasėje pagalbą teikia pavėluotai. Žmogaus intelektinė raida yra tik dalis viso to raidos proceso, kuris prasideda dar esant mamytės pilvelyje ir tęsiasi visą gyvenimą.

Pagal spaudą parengė Klaipėdos PPT psichologė Monika Pranauskienė